

UDK 93/99

ISSN 0583-4961

ИНСТИТУТ ЗА НАЦИОНАЛНА ИСТОРИЈА

# ГЛАСНИК

ГЛАСНИК год. 57 бр. 1-2

стр. 1-178 Скопје 2013

СТАТИИУДК 94(381)  
94(355)

## МАКЕДОНСКИТЕ ПЛЕМИЊА ВО ПЕРСИСКИОТ ОБРАЧ

*Војислав Саракински*Доцент на Институтот за историја на Филозофскиот факултет  
при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје

## Abstract

The body of preserved data on the first Persian incursion on the northern coast of the Aegean is rather small. A dissection of the information preserved in Herodotus, combined with a detailed analysis of the features of local geography, show that, in all probability, Persia managed to establish control over the majority of the Thracio-Macedonian coast. However, there is little indication that the Persians attempted to administer this territory at such an early date. At the time, a major benefit for the Persians was establishing control over the road network leading to the west – a fact which indicates that Persian ventures were far from over and that this line of communication was of critical importance for further conquests. Most importantly, the road to the west led the Persians to the immediate vicinity of the kingdom of the Argeadae.

*Keywords:* Persia, Macedon, Macedonian tribes, Northern Aegean, Argeadae

Корпусот на изворни податоци во врска со првото персиско навлегување меѓу македонските племиња е сразмерно мал. Само врз основа на неколку глави од Историјата на Херодот не може да се даде точен и издржан приказ на настаните; во стручната литература, пак, овој дел од персиските дејства во Европа се прикажува или онака како што е претставен кај Херодот, без натамошни обиди за анализа и реконструкција на настаните, или пак се збогатува со археолошки и нумизматички податоци, како и со паралели од други извори, со цел да се фрли малку повеќе светлина врз настаните.<sup>1</sup> Она

---

<sup>1</sup> На пример, кај Bury (*A History of Greece to the Death of Alexander the Great*, McMillan & Co., London, 1912, 239) како и кај Bury & Meiggs (*A History of Greece*, fourth edition with revisions, Palgrave, London, 1978, 152) на овој проблем му се посветени само неколку реда; приказот на Burn, *Persia and the Greeks*, second edition with a postscript by D. M. Lewis, Stanford University Press, 1984, иако незначително подолг, главно се состои од прераскажување на текстот на Херодот; исто е и кај

што е сосем јасно е дека текстот на Херодот не ја претставува верно историската реалност; за да видиме што во неговите зборови е издржано а што не е, треба да навлеземе подлабоко и во неговиот текст и во општиот кадар на настаните од тоа време.

1. Херодот им посветува неколку глави на Пајонците, на почетокот од петтата книга, кои обично ги нарекуваме „пајонски логос“. Овој логос е поделен на три помали целини: епизодата со вештата Пајонка и нејзините браќа, епизодата со освојувањето на пајонската земја и (понатаму во текстот) епизодата за враќањето на Пајонците во нивната татковина. Индиректно, со настаните на тракомакедонското крајбрежје е поврзана и епизодата во која тиранинот Хистијај се обидува да го утврди градот Миркин. Во продолжение ќе се задржиме врз клучните изворни податоци кои го творат „пајонскиот логос“ кај Херодот.

Во уводот на петтата глава, Херодот спомнува неколку цртички од претходната историја на Пајонците и нивната борба против Перинтјаните, а потоа нè префрла во Азија и ја раскажува епизодата за Пајонците Пигрет и Мантија, кои се обидуваат на мошне лукав начин да воспостават тиранида над Пајонците.<sup>2</sup>

[...] Си биле некои Пајонци Пигрет и Мантија кои, сакајќи да станат тирани на Пајонците, по враќањето на Дареј во Азија дошле во Сарди, а со себе ја довеле и својата сестра која била стасита и убава. Тие издеманале можност [...] ја дотерале сестра си колку што можеле поубаво и ја пратиле да налее вода. Таа бардакот го носела на глава, со себе водела коњ што ѝ бил врзан за раката, а така одејќи, предела лен. Кога девојката поминувала, го привлекла вниманието на Дареј, зашто тоа што таа го правела не можело да се види ниту кај Персијците, ниту кај Лидијците, ниту каде и да е во Азија. [...] Кога Дареј прашал од каде е девојката, момчињата рекле дека се Пајонци и дека таа е нивна сестра. Дареј натаму прашувал кои се тие Пајонци, каде им е земјата и по каква работа тие се дојдени во Сарди. Тие рекле дека се дојдени за

---

Dandamaev, *A Political History of the Achaemenid Empire*, translated by W. J. Wogelsang, Brill, 1989, 150; Errington, *A History of Macedonia*, University of California Press, 1990, 9, на Пајонците им посветува една единствена реченица, во која констатира дека биле преселени во Азија. Hodlofsky, *Macedonian Relations with Athens to 413 B.C.*, Thesis, The Pennsylvania State University, 1979, воопшто не се сомнева во приказната, која ја изложува во еден пасус, а Briant, *Histoire de l'Empire Perse*, Paris, Fayard, 1996, 156-7, ги анализира севкупните случувања на крајбрежјето на неполни две страници. Sawkwell, *The Greek Wars: The Failure of Persia*, Oxford University Press, 2005, воопшто не го споменува „пајонскиот логос“, Пајонците ги споменува во неколку патемни забелешки, а за настаните на крајбрежјето одвојува двај една страница текст.

<sup>2</sup> Hdt. 5.12-13.

да му се предадат нему, дека Пајонија се наоѓа на реката Стримон, а Стримон тече недалеку од Хелеспонт; тие, пак, биле потомци на Тевкрите, отселени од Троја. Момчињата сето тоа го кажале, а кралот прашал дали сите тамошни жени се така работливи. Пајонците ревносно одговориле дека тоа е така. [...] <sup>3</sup>

Приказната продолжува со втората епизода во која Дареј не решава онака како што очекувале Пигрет и Мантија, туку заповеда Пајонците да бидат покорени и депортирани на азиска почва, задача што е исполнета од Мегабас: <sup>4</sup>

Потоа Дареј му пишува писмо на Мегабаса кого го имал оставено за заповедник на војската во Тракија. Во писмото му заповедал да ги крене Пајонците од нивните краишта и да ги доведе кај него; и нив, и децата, и нивните жени [...] Овој, штом го прочитал, зел водачи од Тракија и тргнал со војската во Пајонија. [...] Незабележани од Пајонците, [Персијците] упаднале во нивните градови што биле останати без мажи [...] и лесно ги освоиле. [...] Така Сиропајонците, Пајоплите и другите Пајонци сè до езерото Прасијада биле истерани од своите предели и биле одведени во Азија. [...] Оние, пак, што живееле околу планината Пангај – Доберите, Агријаните, Одомантите, како и оние што живееле на самото езеро Прасијада, воопшто не биле покорени од Мегабас. [...] А оние Пајонци, значи, што биле покорени, биле одведени во Азија.

Епизодата во која Пајонците се враќаат во нивната татковина се датира во времето на Јонското востание (499–494 год. од ст.е.). Таа структурално не е дел од „пајонскиот логос“, но сепак е дел од целата оваа приказна, а го заслужува нашето внимание зашто во неа Пајонците релативно лесно ќе се вратат во Пајонија – со што се поништува нивното преселување, кое како воопшто да не се случило: <sup>5</sup>

Аристагора [...] испратил во Фригија свој човек кај Пајонците. [...] Кога гласникот дошол кај Пајонците, вака им рекол: [...] „Сега цела Јонија се крена против кралот, и вам ви се укажува можност да се спасите и да се вратите во вашата земја. Сами треба да смислите како ќе втасате до морето, а потоа сè друго е наша грижа.“ Кога го слушнале тоа, Пајонците се израдувале и, земајќи си ги жените и децата, избегале на морето. Имало, вистина, и такви што се исплашиле и останале таму. Пајонците излегле на море, а оттаму се префрлиле на Хиос. [...] Потоа Хијците ги префрлиле од Хиос на Лезбос, а Лезбјаните ги превезле во Дориск. Оттаму пешки втасале во Пајонија.

---

<sup>3</sup> Преводите на исечоците од Херодот се на Д. Чадиковска: *Херодотова Историја*, превод, предговор и белешки Даница Чадиковска, Зумпрес, Скопје, 1998.

<sup>4</sup> Hdt. 5.14-16.

<sup>5</sup> Hdt. 5.98.

Како што рековме погоре, со „пајонскиот логос“ е посредно врзана и епизодата со Хистијај, која ни ги покажува одликите на местото што Херодот го одбрал за сцена на случувањата.<sup>6</sup>

Мегабас, пак, водејќи ги Пајонците, втасал на Хелеспонт, а оттаму се префрлил на другиот брег и втасал во Сарди. Во тоа време Милеќанецот Хистијај почнал да го гради градот на местото што го побарал и го добил на дар од Дареја како плата за зачуваниот мост. Местото, чие име било Миркин, се наоѓало кај реката Стримон. Кога Мегабас разбрал што прави Хистијај, штом отишол во Сарди водејќи ги со себе Пајонците, му рекол на Дареја: „Кралу, каква работа си направил? Си му дал на опасен и умен маж, Хелен, да основе град во Тракија, каде што има и шума, изобилство материјал за градење на бродови, многу дрвја добри за весла, и рудници на сребро. Таму живеат големо множество Хелени и многу барбари кои, ако си најдат водач, ќе го прават и дење и ноќе тоа што тој ќе им заповеда. Туку ти тој човек сопри го во таа работа за да не ти се случи да бидеш притиснат со војна во својата земја. Кротко повикај го да дојде кај тебе и спречи го. А кога ќе ти падне в раце, направи тој човек веќе никогаш да не втаса кај Хелените“.

**2.** Проблематиката на навлегувањето на персиската војска на територијата на македонските племиња од крајбрежјето е начелно обработена од Хамонд и од Грифит.<sup>7</sup> Тие ги набројуваат и ги комбинираат сите податоци од Херодот и од подоцнежните извори – но, она што може да се претстави како сума на настаните, во основа, речиси воопшто не се разликува од податоците на Херодот. Се чини излишно да се повторуваат сите овие комбинации, зашто во последниве триесетина години нема нов наративен извор или барем фрагмент што би фрлил нова светлина врз настаните.

Сепак, на ова треба да му се посвети извесно внимание, и тоа поради последователните реконструкции на Хамонд и специфичниот начин на кој се обидува да ги „објасни“ настаните на тракомакедонското крајбрежје. Мора да се спомне и тоа дека реконструкцијата на Хамонд, како и неговите емендации на текстот на Херодот, се засновани врз претпоставката дека сите племиња вон границите на кралството на Аргеадите (значи, во тоа време, сите племиња источно од Аксиј) влегуваат во пошироката група тракиски племиња. Токму зашто одбрал ваква појдовна точка, Хамонд е принуден да им пристапи, на пример, на Бисалтите и на Едонците на сосема ист начин како на племињата од внатрешноста на Тракија. Поради ваквата нормативна методологија, тој воспостава вештачка дихотомија меѓу Бисалтите, Едонците, Пајонците и кралството на Аргеадите и ги разгледува племињата од крај-

<sup>6</sup> Hdt. 5.23.

<sup>7</sup> N. G. L. Hammond & G. T. Griffith, *A History of Macedonia*, volume II, 550-336 B.C., Oxford, 1979, 57-59.

брежјето во референтен систем што воопшто не им е присушт. Персиските дејства и решенија во внатрешноста на Тракија и персиските дејства и решенија на тракомакедонското крајбрежје се два сосема различни модели на однесување – условени од различните географски одлики на теренот, од различните воено-политички собитија, па најпосле и од различните економски законитости. Односите на Персија со Тракијците *proprie dicti* (вклучувајќи ги Одрисите, другите племиња во централна Тракија, па најпосле и Гетите) се едно нешто, а односите со племињата од крајбрежјето (без оглед на нивната етничка припадност) сосема друго. Ако се прифатат појдовните одредници на Хамонд, кои се водат по недокажани и непроверени етнички граници, се заматува сликата за персиското навлегување на крајбрежјето; затоа, во продолжение ќе се обидеме да разјасниме неколку нешта што се однесуваат само на тракомакедонското крајбрежје, без да се осврнуваме на состојбите и проблемите во Тракија, за кои накусо стана збор погоре.

Нема сомневање дека еден од највпечатливите настани во текот на персиското навлегување во крајбрежјето е „депортирањето“ на Пајонците во Мала Азија.<sup>8</sup> Освен Хамонд и Фол, кои ја прифаќаат приказнава како утврден историски факт,<sup>9</sup> малкумина денес веруваат во она што го раскажува Херодот;<sup>10</sup> би рекле, со право, зашто во врска со ова наводно депортирање има низа проблеми и недоречености.

Да го оставиме настрана толкувањето на Херодот – дека Пајонците му оставиле толку силен впечаток на Дареј што тој не можел а да не посака да има такви поданици во Азија; ако Пајонците навистина биле (или наскоро станале) негови поданици, не е јасно зошто би му било важно каде се наоѓаат, особено што целата приказна за нивните одлики, како што ќе видиме наскоро, почива врз приказна-матрица, веќе искористена дури и од Херодот во истото дело. Во тој случај, се наметнува уште едно прашање: ако воопшто има трошка вистина во оваа приказна, и ако причината не е убавината, работливоста и вештината на Пајонците, тогаш зошто токму Пајонците, и само Пајонците, требало да се депортираат? За три, можеби и четири бојни сезони (од 513/2 до 510/9 год. од ст.е.) Персијците сретнале и покорице повеќе

---

<sup>8</sup> Hdt. 5.12-13.

<sup>9</sup> A. Fol & N. G. L. Hammond, „Macedonian Hegemony Created“, in *The Cambridge Ancient History vol. IV, Persia, Greece and the western Mediterranean c. 525 to 479 B.C.*, Cambridge University Press, 1988, pp. 235 sqq.

<sup>10</sup> Или, подобро кажано, ги преземаат податоците на Херодот со речиси игнорантски став, зашто ниту ги толкуваат овие податоци ниту, пак, се служат со нив како подлога за некаква реконструкција на настаните; cf. бел. 5. Само Demand, „Herodotus and Metoikesis in the Persian Wars“, *The American Journal of Philology* 109.3/1988, pp. 416-423, напоменува дека приказната за заминувањето и враќањето на Пајонците има истоветни мотиви и слична изведба – и затоа треба да се набљудува паралелно – со преселбата и половичното враќање на Фокајците (Hdt. 1.162-170), што повторно ја сведува на ниво на литературна вежба на тема „преселба и враќање“.

народи и племиња, како и десетици градови и помали населби; ако воопшто давале отпор – за што немаме предметени и сигурни податоци – Пајонците секако не биле единствените. Ако биле доволно силни за да претставуваат закана за Персијците,<sup>11</sup> како можело да се случи да бидат поразени и преселени за само еден дел од една бојна сезона – и, што е уште поважно, на кој начин преселувањето би ја обезбедило нивната идна послушност и лојалност? Од друга страна, ако биле доволно слаби за да бидат поразени и „депортирани“ за толку кусо време, тогаш е јасно дека тие и не претставувале толку сериозна закана за да треба да се депортираат – исто како и другите племиња од крајбрежјето.<sup>12</sup> И така, ако продолжиме со обидите да бараме не само историска туку и здраворазумска логика во оваа приказна, ќе навлеземе сè подлабоко во овој или во некој сличен *circulus vitiosus* од кој нема излегување.

Уште еден, но не и најмал проблем е сведоштвото на Херодот дека во областите околу езерото Прасијада и планината Пангај, како и близу Доберите (покрај долниот тек на реката Струмица), Агријаните (на север од Рупелската Клисура) и Одомантите – и подоцна имало Пајонци. Тогаш, кои од сите тие Пајонци биле депортирани и според кој критериум? Дали Херодот сака да ни соопшти дека имало силни и слаби или лојални и нелојални Пајонци? Но, настрана иронијата, за да се падне во оваа стапица не треба многу: доволно е целото население источно од Стримон да го наречеме „Пајонци“, како што прави Херодот, и да ги засноваме нашите толкувања врз два и пол милениуми стари недоречености на еден антички историограф, како што прави Хамонд – и проблемот е веќе тука.

Поради сето ова, ценам дека е поправилно (и секако методолошки поиздржано) да се одбере страната на историчарите кои ја отфрлаат класичната приказна за преселувањето на Пајонците. Вистина е дека пајонската контрола во долна и средна Амфакситада траела заклучно со доаѓањето на Персијците; ако не веднаш, тогаш барем набргу по овие настани, кралството на Аргеадите успева да воспостави контрола над поранешните пајонски територии, а

<sup>11</sup> Такво е, на пример, мислењето на How & Wells, *A Commentary on Herodotus: With Introduction and Appendices*, Volume I (Books I-IV), Volume II (Books V-IX), Oxford University Press, 1989, *ad loc.*

<sup>12</sup> Хамонд на повеќе места (1979, 1988) ги претставува Пајонците како „leading power“, која наводно го попречувала ширењето на Персиското Кралство (веројатно по примерот на How & Wells, *A Commentary...*, *q. v.*). Но, тоа би можело да се каже и за многу други племиња на истиот географски потег, на кои сепак не им се случило ништо до таа мера драматично. Тврдењето на Хамонд посредно имплицира (1) или дека целото население од Стримон до Аксиј се Пајонци, при што не би останало место за Едонците и за Бисалтите, или, пак, (2) дека Персијците уште од почеток биле животно заинтересирани за долината на Аксиј, за што нема никаква поткрепа ниту во изворните податоци ниту, пак, во последователните настани. Но, за оваа теорија можеби и не треба толку да се расправа; станува збор за големо, речиси романтично преценување на Пајонците, а причините за тоа не се сосем јасни.

археолошките ископувања сведочат дека пајонските населби постепено згаснуваат.<sup>13</sup> Тоа, значи, не може да се одрече; но, треба да се дозволи и можноста за самоволно повлекување на една или повеќе поголеми пајонски групации кон север, по течението на реката Аксиј. Со доаѓањето на Персијците, Пајонците се нашле меѓу два огна: од исток притиснати од Персијците, а од запад – од традиционалните „непријатели“, Аргеадите. Откако Персијците и Аргеадите нашле заеднички јазик, повлекувањето кон територии што не биле во интересната сфера ниту на едните ниту на другите било не само логична опција туку и единствената опција што можела да им овозможи натамошна политичка самостојност. Невозможно е со сигурност да се реконструираат сите непознаници во оваа равенка, но ако веќе ја отфрламе приказната за депортирањето како плод на историографска фикција, единственото друго издржано решение е самоволното пајонско повлекување кон север.

**3.** Што се однесува до другите племиња со македонска припадност, би можело да се каже дека имаме две опции: или да прифатиме дека безмалку сите се нашле под персиска воена (и политичка) контрола или, пак, да се ангажираме во низа конјектури, кои ќе нè однесат сè подалеку од вистината. Историчарите што пишуваат за новата состојба на тракомакедонското крајбрежје ретко се осмелуваат да се впуштат во натамошна анализа и тоа поради три главни причини: прво, Херодот дава премногу малку и премногу неодредени податоци; второ, нема начин со сигурност да се определи каде завршувале Едонците а каде, на пример, почнувале Бисалтите за да може да се следи зголемувањето или намалувањето на нивната територија; и најпосле, не сме сигурни до каде и со колкав интензитет била воспоставена персиската контрола – дали станувало збор само за воено присуство и за активно набљудување или, пак, Персијците имале поактивна улога во управувањето со териториите. И во овој случај, единствениот посериозен обид за реконструкција на настаните може да се прочита кај Хамонд,<sup>14</sup> па затоа накусо ќе се задржиме на него. Ќе испитаме колку овој обид за реконструкција може да се провери, а со тоа ќе видиме и дали воопшто може да се спекулира за настаните од 512 до 509 год. од ст.е. во толкави детали.

Значи, Хамонд тврди дека откако пајонските племиња ја загубиле Мигдонија, „Тракијците“<sup>15</sup> почнале да играат поактивна улога во настаните.

---

<sup>13</sup> *V. задолжително Проева, Студии за античките Македонци, Historia Antiqua Macedonica 5, Скопје, 1997, 105, со преглед на стручната литература и на резултатите од археолошките ископувања.*

<sup>14</sup> *Hammond & Griffith, A History..., 55 sqq.* Понатаму (57-58) се тврди дека Едонците и Бисалтите ја добиле оваа територија како награда за соработката во борбата против Пајонците, што нема реална подлога во ниту еден изворен податок, па според тоа не може ниту да се провери ниту да се докаже.

<sup>15</sup> Конјектурите на Хамонд заслужуваат внимание, но бесполезно е во секоја можна пригода да се расправа и за неговото етничко определување на племињата и



За сметка на пајонското слабење, Едонците, Мигдонците и Ситонците – меѓу кои „кралско племе“ (*sic*, без оглед што би можел да значи ваквиот израз) биле Едонците – се рашириле и ја презеле контролата над рудниците близу езерото Прасијада. Ова, наводно, е поткрепено со податокот дека кога пратениците на Мегабас тргнале да се сретнат со Аминта, рудниците биле на персиска територија. Дополнителни докази за ширењето и наводната доминација на овие „тракиски“ племиња меѓу Аксиј и Стримон се и преименувањето на реката Ехедор во Едон (според Хамонд, токму во ова време), како и стиховите на Ајсхил.<sup>16</sup>

Оваа теорија за зголемувањето и намалувањето на „племенските територии“ изгледа логично и дури привлечно зашто навидум решава многу непознати; па сепак, треба да се има на ум дека таа не може да се поткрепи со изворни податоци. Ние, едноставно, не можеме да знаеме дали Пангајските рудници биле на персиска, на едонска или на бисалтска територија, и тоа не само зашто немаме доволно податоци за да разграничимо една од друга племенска територија во тоа време туку и затоа што не можеме да го дефинираме концептот на „племенска територија“ – како што веројатно не можеле точно да го дефинираат ниту локалните жители, особено кај сродни или блиски племенски групации под контрола на иста владетелска куќа. Ако сакаме да тврдиме дека рудниците биле под персиска *контрола*, тоа би било сосем очекувано и издржано; но, од друга страна, во тој случај ќе биде апсолутно неважно кое од племињата ја населувало таа територија.

Толку за првата конјектура дека „тракиските“ Едонци, Мигдонци и Ситонци се рашириле за сметка на Пајонците. Втората конјектура, пак, е интересна зашто директно ѝ противречи на првата. Врз основа на прилично општиот податок на Страбон – дека „Едонците и Бисалтите ја држеле територијата до Стримон“,<sup>17</sup> се спекулира дека Бисалтите нашле начин да обезбедат мир со Персија,<sup>18</sup> па во ова време се рашириле за сметка на Мигдонците (кои претходно или истовремено се рашириле за сметка на Пајонците), и тоа сè до Аргил на брегот на Стримон. Ако се земе предвид и вторава конјектура, тогаш Пангајските рудници во исто време им припаѓале и на Едонците и на Бисалтите или, пак, сезонски се селеле во туѓи раце – или, што е најверојатно, не знаеме ниту ние ниту нашите извори, а најмалку доцнеж-

---

нивното разграничување. Затоа нема да ја коментираме неговата определба на Едонците, Бисалтите и сите други непаяннци како „Тракијци“ и, од друга страна, на сите племиња источно од нив како Пајонци (каде лесно може да се препознае влијанието на How & Wells, *A Commentary...*; *cf.*, на пример, нивниот коментар за 5.1., *ad loc.*). Тука ќе биде сосем доволно да се проследат претпоставените придвижувања на племињата, без да се навлегува во нивната етничка класификација.

<sup>16</sup> Aesch. *Pers.* 492 sqq.

<sup>17</sup> Strab. *Geogr.* 7, fr. 11.

<sup>18</sup> Можеби со наводната соработка против Пајонците, плод на конјектурна фикција; *cf.* бел. 14.

ниот Страбон. Всушност, во целата оваа мешаница, најдобро е да се застане кај податокот на Страбон и, барем засега, тука треба да заврши целата приказна. Немаме подлога за натамошни спекулации, особено ако се има предвид дека Едонците и Бисалтите (а веројатно и Мигдонците) веројатно не можат да се третираат како засебни и јасно одделени племенски групи, различни и меѓу себе и од сите други околу нив.

4. Персиското навлегување несомнено се одразило и врз локалното монетоковоње на македонските племиња.<sup>19</sup> Племињата што имале пристап до златна и сребрена руда не само што почнале да коваат монети релативно рано туку и извезувале скапоцени метали во облик на златни и сребрени прачки и тули или во кој и да е друг облик на некован скапоцен метал.<sup>20</sup> Тешки монети на племињата од тракомакедонското крајбрежје се најдени во повеќе остави на Истокот – од Сирија, преку Јордан, па сè до денешен Авганистан, а сребрени прачки и монети од VI век од ст.е. се најдени во Азија и Египет.<sup>21</sup> Ова не само што сведочи дека Персијците ја дозволувале и дури ја поттикнувале трговијата со скапоцени метали од ова подрачје туку и дека тие, уште пред да навлезат на крајбрежјето, знаеле колку и каков метал можело да се добие од рудниците во оваа област.

Доаѓањето на Персијците на тракомакедонското крајбрежје значело своевидно отежнување, ако не и крај на монетарната независност на племињата од крајбрежјето. Па сепак, впечатливо е тоа што нивното навлегување не се одразило врз сите племиња и градови подеднакво; некаде се забележува, зашто престанува независното локално монетоковоње, а некаде пак воопшто не се забележува. Карактеристичен е примерот со полисот Ихна на десниот

---

<sup>19</sup> Детален преглед на локалните монетоковоња на тракомакедонското крајбрежје, придружен со илустрации, каталог и одбрана стручна литература, дава Драганов, *Монетите на македонските царе, част I: От Александър I до Александър Велики*, Јамбол: Издателство Я, 2000, 27-63.

<sup>20</sup> Тука би ги вброиле и тројниот статер на Атинтаните (тежок 30 грама) и истиот тип на монета на Дероните (тешка 41 грам), кои тешко може да се наречат вистински монети, а во секој случај биле еден облик на ковење метал за транспорт и извоз. Илустрации и анализа во САН<sup>2</sup> 6, 427, врз основа на скиците кај Hammond, N. G. L. & Moon, W. G. (eds.), *Ancient greek art and iconography*, 1983, 246 (*non vidi*).

<sup>21</sup> Cf. Hammond & Griffith, *A History...*, 75 sqq., со список на литература. Се проценува дека првите монетоковоња на тракомакедонското крајбрежје потекнуваат од околу 540 год. од ст.е., што коинцидира со т.н. прва или „А“ серија на монети; втората, „Б“ серија на монети обично се датира околу 510 год. од ст.е., а третата (во овој случај, премногу скорешна за нас) потекнува од 480 год. од ст.е., и се врзува за првите ковења на Александар I Филхелен. Датирањето на првата серија монети е логично, зашто коинцидира со падот на Лидија и, приближно, со времето кога Персија за првпат навлегува во Егејскиот басен и се отвора како пазар за монети и скапоцени метали. *И. и дискусијата кај Драганов, Монетите*, 44-51.

брег на Аксиј.<sup>22</sup> монетоковењето на Ихна запира околу 509 год. од ст.е., а спротивно на ова, Едонците и натаму непречено коваат монети.<sup>23</sup>

Како да се објасни прекилот на монетоковењето на Ихна, која веројатно се наоѓала вон непосредните меѓи на персиската контрола во 509 год. од ст.е., а од друга страна да се оправда ковењето на Едонците на територија контролирана од Персијците? Со исклучок на Хамонд, се чини дека ниту еден историчар не му посветува особено внимание на овој проблем и не дава објаснување што оди подалеку од едноставниот опис на фактите; затоа, ќе мора поодблизу да ги разгледаме неговите претпоставки и објаснувања. Како што видовме и погоре, Хамонд обично се впушта во проблематични и сложени толкувања за македонските племиња во времето на првото појавување на Персијците; тука, неговите толкувања се уште попроблематични, зашто не можат да се изведат од ништо, освен од приближното датирање на монетарните наоди.<sup>24</sup>

Првото тврдење на Хамонд е дека „тракиските“ Едонци, откако Персија ја уништила превласта на Пајонците, успеале да ја прошират територијата сè до реката Аксиј, па дури и преку неа, сè до Ихна. Затоа, според него, веќе го нема градското монетоковење на Ихна – градот не можел да кове, зашто економската контрола во неговото соседство ја презеле Едонците.

Но ваквото објаснување, за жал, е неуверливо. Без оглед на фактот што немаме ниту доволно податоци во наративните извори ниту, пак, точно датирани археолошки наоди со кои би го оправдале или би го побиле ваквото тврдење, против оваа претпоставка зборуваат и географијата и здраворазумското набљудување на проблемот. Дури и ако Едонците навистина имале намера да ја прошират територијата под нивна контрола, не може да се објасни како би успеале – без претходна подготовка, за само една или две бојни сезони, и што е најважно, со персиско присуство во регионот – да се рашират од Едонија, преку Бисалгија, Крестонија, можеби и Мигдонија, и најпосле низ Амфакситада, за да стасаат до Ихна. Пред сè, не сум сигурен дека воопшто може да се дозволи вакво ширење на едно локално племе токму во времето кога Персијците напредуваат и го чистат теренот пред себе. Освен тоа, по повлекувањето на Персијците во 479 год. од ст.е., токму толкаво (и, дури,

<sup>22</sup> V. Hansen & Nielsen, *An Inventory of Archaic and Classical Poleis*, An Investigation Conducted by The Copenhagen Polis Centre for the Danish National Research Foundation, Oxford University Press 2004, 802.

<sup>23</sup> Но, Хамонд (1979: 77) ги означува како карактеристичен пример тројните статери на Ихна, прековени од едонските басилеи Лита и Гета. Ако се следат постулатите на Крау, 1976: 139 sqq., ова е веројатно погрешен пример, зашто Лита и Гета би можеле да коваат и прековуваат дури околу 470 год. од ст.е. – што е премногу доцна за да се илустрира состојбата во последната деценија на VI век од ст.е.; *contra* Тацева, „On the Problems of the Coinages of Alexander I Sparadokos and the So-Called Thracian-Macedonian Tribes“, *Historia* 41.1/1992, pp. 58-74, за што ќе стане збор подоцна.

<sup>24</sup> Cf. Hammond & Griffith, *A History...*, 83 sqq.

сразмерно помало) е територијалното проширување што му го припишуваме на Александар I. Иако зад себе има вистинска државна организација, Александар тешко може да ги држи териториите од Амфакситида до преминот Девет Патишта, поради што и брзо ќе ја повлече воената стража од Стримон; прашање е со какви политички и воени инструменти Едонците би биле способни да постигнат вакво проширување. Најпосле, наводното едонско ширење до Ихна би претполагало навлегување до работ на централната македонска рамнина – срцето на државата на Аргеадите. Со ова, Едонците директно би навлегле во интересната сфера, ако не и во територијата на Аргеадите, што изгледа невозможно, ако се земат предвид натамошните случувања и односите меѓу Аргеадите и Персијците. Најпосле, Хамонд тврди дека од 509, па сè до 500 год. од ст.е. „тракиските племиња“ (значи, Крестонците, Бисалтите и Едонците) слободно коваат во Лета, подалеку на исток, близу езерото Коронеја.<sup>25</sup> Ако тоа е навистина така (а монетарните наоди укажуваат дека најверојатно е), тогаш би можеле да се запрашаме зошто воопшто на Едонците (или на која и да е друга племенска групација) би им била потребна Ихна.

Да се осврнеме и на Бисалтите, за кои се претпоставува дека почнале со монетоковоње околу 500 год. од ст.е. Станува збор за период за кој немаме современ историографски/наративен извор ниту, пак, зачувана државна или економска архива, па мора да се признае дека и ова датирање е арбитарно; најпосле, некогаш можеме да датираме монета во деценија, но сè уште нема начин монетата сама по себе да ни ја открие и точната година на ковање. Се чини дека оваа дата е одбрана зашто се поклопува со Јонското востание од 499 од ст.е. и со повлекувањето на персиската војска од тракомакедонското крајбрежје, што е сосема возможно. Во секој случај, Хамонд претпоставува дека во тоа време Бисалтите ја контролирале територијата од планината Дисорон (ден. Круша) на север, до Аргил на југ, близу морскиот брег и десниот брег на Стримон – што приближно се поклопува со нивната стандардно прифатена територија. Следствено на ова, Бисалтите тогаш би ги контролирале рудниците околу езерото Прасијада (или Керкинитида),<sup>26</sup> како и рудниците што се лоцираат близу ден. Нигрита и Теодораки.

---

<sup>25</sup> Hammond & Griffith, *A History...*, 84.

<sup>26</sup> На тракомакедонското крајбрежје има проблеми дури и со идентификацијата на топонимите; на пример, во науката сè уште се дискутира кое од двете езера на Стримон се викало Прасијада, а кое Керкинитида – што е проблем од кој директно зависи расчистувањето на дејствата најпрвин на Персијците, а потоа и на Александар I Филхелен, како и опсегот на територијата што бил под нивна контрола. V. Borza, „Some Toponym Problems in Eastern Macedonia“, *The Ancient History Bulletin* 3.3-4/1989, pp. 60-67; cf. Hammond, *A History of Macedonia*, volume I, Historical Geography and Prehistory, Oxford, 1972, 193 sqq., како и How & Wells, *A Commentary...*, ad 5.16. Но, cf. Hatzopoulos & Loukopoulou, *Recherches sur les marches orientales des Temenides (Anthemonte – Kalindoia)*, Ière partie, Meletemata 11, Athènes – Paris: De Boccard, 1992, 19, кои тврдат дека ништо во изворните податоци не ни дава за

Ова тврдење на Хамонд секако е логично и воопшто не изгледа спорно; но, ако се прифати, тогаш станува јасно дека претходното тврдење за Едонците и нивното ширење до Ихна губи тежина и смисла, исто како и конјектурните акробации во врска со племенските територии, за кои зборуваме погоре. Тешко е да се поверува дека Едонците на чудесен начин, пред очите на Персијците, во 509 год. од ст.е. се рашириле низ неколку области во југоисточниот дел на географска Македонија и стасале до територијата на Аргеадите, а веднаш потоа (или по најмногу десетина години) повторно се вратиле во нивните граници, додека на нивна сметка зајакнале Бисалтите. Како што видовме и погоре, ова предизвикува низа непотребни компликации во само една единствена деценија – а освен тоа, не е засновано врз ништо, освен врз претпоставки од неколку монети.

5. Ако се сведат податоците што можеме да ги извлечеме од Херодот, како и од двете серии монетарни наоди, тогаш би можеле да заклучиме дека персиското навлегување на тракомакедонското крајбрежје се одразило најнеповолно врз Пајонците. Пред 510 год. од ст.е., Пајонците го контролирале најмалку долното течение на реката Аксиј; тие биле непосредни соседи на Македонското Кралство на Аргеадите и, се чини, доволно силни за да го спречат ширењето на Аргеадите кон исток. Врз основа, пак, на податоците за неколку населби на десниот брег на Аксиј, може да се претпостави дека нивната контрола се протегала и од другата страна на Аксиј, по северниот раб на централната македонска рамнина. Но, по персиското навлегување, пајонската превласт на оваа територија неповратно згаснува, а најголемиот дел од нив почнува да се придвижува кон север, подалеку од политички опортуната оска што ја создаваат Аргеадите и Ахајменидите.

Што се однесува, пак, до другите македонски племиња (првенствено оние на територијата од Нестос, преку Стримон, до Аксиј), со голема веројатност може да се претпостави дека персиското доаѓање на оваа територија не значело и апсолутна економска, воена и политичка контрола. Нема укажувања дека трговската комуникација била прекината, а независните племенски монетоковења – без оглед дали биле на Едонците, на Бисалтите или, пак, на некои други, ако воопшто можат да се идентификуваат со сигурност – сведочат дека племињата што претходно ги контролирале рудниците продолжиле со економските и трговските активности. Јасно е дека врховната контрола била во рацете на Персијците, што ќе се покаже и со губењето на атинското економско влијание околу планината Пангај – но, според сè, во нивното првично навлегување, Персијците немале ниту намера и интерес, ниту пак време и моќ да се занимаваат со микроекономијата на регионот. Во крајна линија, одземањето на правото на локалните племиња да ископуваат и да коваат

---

право да претпоставиме дека таму навистина имало две езера; авторите ја застапуваат тезата дека станува збор за едно езеро со две различни имиња – теза што, иако не може да се докаже, сепак е интересна и заслужува внимание.

скапоцени метали и да тргуваат со нив би се одразило погубно врз економијата на регионот и, преку нив, врз персиските приходи.

Ова, приближно, би биле најверојатните претпоставки што можеме да ги дадеме. Се разбира, во оваа приказна има многу „дупки“ и недоречености, како и случувања и економски трендови што воопшто не се посведочени и кои можеби никогаш нема да ги дознаеме. Но, како што вели Хамонд – иако самиот не секогаш се поведува по оваа логика – where numbers are small, *argumenta ex silentio* should be avoided.<sup>27</sup>

\* \* \*

Тука завршува историската анализа на настаните на северното крајбрежје што се случувале непосредно пред првиот контакт на Персија и Македонското Кралство. Па сепак, да се вратиме за миг на она што го кажавме на почетокот – дека освен што содржи историски податоци, секој историографски логос почива и врз колективното сеќавање и светогледот на заедницата од која потекнува авторот, како и врз неговите лични погледи и идејни ставови. Ако не сакаме да поверуваме дека начинот на кој Херодот ги прикажува и ги обработува настаните е случаен, тогаш следното нешто што треба да го направиме е да ја разгледаме контекстуалната вредност на овие негови податоци, како и нивната функција во рамките на делото како литературна целина. Сосема е можно дека ваквата анализа – всушност, деконструкцијата на податоците – ќе ја потхрани нашата недоверба кон овој наративен извор; сепак, тоа е нешто што не може (и не смее) да се заобиколи. Затоа, во продолжение ќе го разгледаме т.н. „пајонски логос“ од аспект на неговата стилистичка, композициска и контекстуална вредност.<sup>28</sup>

6. Низ првите четири книги од неговото дело, Херодот ги исцртува контурите на кралските овластувања, моќта на владетелот и неговата воена сила

---

<sup>27</sup> Hammond & Griffith, *A History...*, 90.

<sup>28</sup> Анализата што следува е заснована врз еден дел од гледиштата на Irwin, „‘What’s in a name?’ and exploring the comparable: onomastics, ethnography, and kratos in Thrace (5.1–2 and 3–10)“, in Irwin & Greenwood (eds.), *Reading Herodotus, A Study of the Logoi in Book V of Herodotus’ Histories*. Cambridge University Press, 2007, pp. 41-88; Irwin & Greenwood, „Introduction: Reading Herodotus, Reading Book 5“, in Irwin & Greenwood (eds.), *Reading Herodotus, A Study of the Logoi in Book V of Herodotus’ Histories*. Cambridge University Press, 2007, pp. 1-40, и Osborne, „The Paeonians (5.11-16)“, in Irwin & Greenwood (eds.), *Reading Herodotus, A Study of the Logoi in Book V of Herodotus’ Histories*. Cambridge University Press, 2007, pp. 88-97. Но, овие автори главно го обработуваат „пајонскиот логос“ – и воопшто делото на Херодот – исклучиво од литературен и стилистички аспект, а мошне ретко ги земаат предвид историските недоумици врзани за опишаните собитија; затоа, тука се земени предвид само гледиштата што може да се проверат и што се согласуваат со историските сознанија.

во рамките на персиската држава. Еден поголем дел од петтата книга се надоврзува на истата проблематика, но притоа се загатнати и низа прашања за начинот на кој воената сила и политичката моќ се користат на терен, во времето кога Персиското Кралство ќе навлезе во западниот свет.<sup>29</sup>

Во сите овие епизоди, централното место му припаѓа на главниот актер, човекот што ја има моќта, што носи решенија и што ја презема одговорноста за политичките успеси или неуспеси. Во делот што нè интересира тука, на крајот на IV книга, Дареј стасува до Сестос и минува преку Хелеспонт, а го остава Мегабас да ги скроти сите што сè уште ѝ се опираат на персиската власт,<sup>30</sup> ова, значи, треба да е епизода во која се гледаат овластувањата и моќта на Мегабас. По неа, Херодот нè префрла во Либија, а потоа за кусо време пак нè враќа кај Мегабас, но не и кај Дареј.<sup>31</sup> Читателот тукушто ќе помисли дека Мегабас е оставен самостојно да ги утврди точните определници на неговата задача и дека Дареј нема натамошен личен интерес за територијата западно од Хелеспонт – но, речиси веднаш потоа, на сцената на дејствата повторно излегува Големиот Крал.<sup>32</sup>

Ако се набљудува од хронолошки, наративен и воопшто од историски аспект, повторното појавување на Дареј може да изгледа нелогично и затоа неоправдано; но, ако на овој проблем му се пристапи од литературен аспект, заклучокот ќе биде поинаков. Ако Дареј претходно брзо се повлекол од Европа, тоа не се случило зашто раскажувачот сакал да заврши со него, туку токму спротивното – зашто сакал, малку подоцна, ефектно да го врати на сцената. Ова место кај Херодот е почеток на сосем нов логос, на нова епизода, што треба да послужи како спојка за натамошниот приказ на персиските потфати во Европа. Ако се размислува вака, појавувањето на Дареј станува сосема логично, зашто навестува нов развој на настаните и ново големо решение – какво што може да донесе само главниот актер во кого е отелотворена врховната власт.<sup>33</sup> Дареј, значи, е тука зашто Херодот сака да соопшти нешто значајно во врска со силата и моќта – а Пајонците служат како кадар за неговото соопштение.

7. Всушност, кадарот е приказната што во целост ја прикажавме погоре. Незадоволни што Дареј толку бргу се вратил во Азија, двајца Пајонци реша-

<sup>29</sup> На пример, природата на моќта; нејзината основа; зошто еден полис е моќен а друг слаб; како се раѓа оваа моќ, а како згаснува. Cf. Irwin, *What's in a name?...* 41-44 (со список на литература), како и коментарот на Osborne, *The Paeonians...*, 88 sqq., кој го презема методолошкиот пристап и ја надградува оваа анализа.

<sup>30</sup> Hdt. 4.143-4.

<sup>31</sup> Hdt. 5.1.

<sup>32</sup> Hdt. 5.11.

<sup>33</sup> Cf., на пример, коментарот на Osborne, *The Paeonians...*, 89: „...in a familiar enough Herodotean technique, a new section begins with the name, not – the article, of the prime protagonist”; исто и Nenci, *Erodoto. La rivolta della Ionia. V Libro delle Storie*. Milan, 1994, кој зборува за „tipica formula di transizione”.

ваат да го следат сè до Сарди,<sup>34</sup> каде ќе му се предадат, сакајќи да станат тирани на Пајонците.

Имињата на овие Пајонци се разликуваат од ракопис до ракопис; забележани се како Пигрет, Тигрет или Тугрет, и Мастија или Мантија; но, тоа не е многу важно, зашто тие и не се двигатели на оваа приказна. Поважно е, на пример, што приказната може да се оспори како историографска матрица, за оваа пригода облечена во ново руво. Пред сè, лесно може да се препознае матрицата на покажување убава жена; кај Херодот истото тоа го прави Лидиецот Кандаулес (Мирсил), кој му ја покажува својата гола сопруга на телохранителот Гигес,<sup>35</sup> а мошне е сличен и мотивот во една епизода со Пејсистерат, кој пред Атињаните ја изложува високата Фија од демата Пајанија и за возврат добива тиранида. Најпосле, приказна мошне слична на оваа подоцна има и кај Никола од Дамаск, но кај него станува збор за Тракијци, а владетелот е Алијат.<sup>36</sup>

Како и да е, со оваа проверена досетка сега се служат Пајонците;<sup>37</sup> но, на општо изненадување, исходот е сосема неочекуван, што всушност е и „новото“ што ја одвојува оваа епизода од аналогните приказни. Сите очекуваат убавата сестра да го освои срцето на кралот, а нејзините браќа да бидат наградени со големи придобивки. Но, работите се одвиваат така што вниманието на кралот воопшто не е насочено кон нејзината убавина, туку кон особините што ја надополнуваат – вештината и работливоста. Впрочем, суштината на покажувањето на оваа жена пред кралот е да се истакне работливоста на пајонските жени<sup>38</sup> – а Херодот веќе нагласи дека Големиот Крал е добар набљудувач на културните разлики меѓу народите,<sup>39</sup> па не е чудно што тука е заинтересиран за обичаите и навиките – *nomoi*<sup>40</sup> – на нејзиниот народ. Дареј

---

<sup>34</sup> Воопшто, се чини дека еден од главните мотиви во петтата книга е нагласката на префрлањето од Азија во Европа и обратно; Дареј, Мегабас, Отан, Пигрет и Мантија, Пајонците, Хистијај, подоцна и Аристагора, итн.

<sup>35</sup> Hdt. 1.7-13.

<sup>36</sup> *FGrH* 90 fr. 71.

<sup>37</sup> Како лајтмотив на сите овие (речиси парадоксографски) матрици се јавуваат Пајонците, Атињаните, тиранидата и Персијците. Уште едно смислено поврзување во идејна целина е епизодата во која Аристагора во една глава ја посетува Атина, а веднаш во следната им праќа порака на Пајонците и ги повикува да го искористат Јонското востание за да се вратат дома. *V. Hdt.* 5.97; 5.98.

<sup>38</sup> Hdt. 5.13.3.

<sup>39</sup> Hdt. 3.38, во епизодата за Хелените и Индијците, кои меѓусебно се згрозувале од начинот на кој другите си ги погребувале родителите.

<sup>40</sup> При опишувањето на културните концепти на разните народи и племиња, Херодот се служи со три различни поими: *diaita*, *ethea* и *nomoi*; разликата меѓу овие поими е одлично објаснета кај Redfield, „Herodotus the Tourist“, *Classical Philology* 80.2/1985, 98-99, *q.v.* *Diaita* претежно се однесува на материјалната култура, на храната, пиењето и секојдневниот живот; *ethea* се однесува на амбиентот и на „културниот фон“ на една заедница; *nomos*, пак, е нешто поексплицитно и појасно



ја гледа оваа жена како припадник на една поширока заедница, а нејзините особини како особини произлезени од специфичните помој на таа заедница – па, наместо само оваа една жена, решава да ја присвои целата заедница. Очигледно, во оваа пригода кралот не е заинтересиран за невообичаени и извонредни поединци, туку за невообичаени и извонредни обичаи и навикни. Проблемот на Пајонците е во тоа што, како што експлицитно ни кажува Херодот, однесувањето на женава не е ниту персиско, ниту лидиско, ниту пак може да се види некаде во Азија; ова укажува дека главниот ресурс на пајонската земја не е земјата како земја, туку токму народот што ја населува. Работите стануваат уште појасни по крајната заповед на Дареј: земјата на Пајонците не е важна, зашто тие се народ-ресурс, кој може да живее, да функционира и да биде полезен секаде, без оглед каде е населен. Но, целата приказна би останала на ниво на едноставна пофалба на Пајонците да не постоеја и други, малку поинакви Пајонци.

8. Овие други Пајонци, кои нема да бидат ниту покорени, ниту преселени, се Пајонците што живеат близу Пангај и Прасијада, во долниот тек на реката Стримон, неколку километри северозападно од Миркин. И тие имаат несекојдневни навикни и обичаи; не само што јадат само риба туку со риба ги хранат и коњите и добитокот; дознаваме, дури, и за какви риби станува збор, а и тоа како се ловат.<sup>41</sup>

Атенај со право им се чуди на овие податоци, како што им се чудиме и ние денес, зашто коњите и добитокот, без оглед колку се гладни, тешко дека некогаш ќе вкусат риба. Но, тука воопшто не станува збор за тоа како Пајонците ги хранат нивните животни; за да ја сфатиме нагласката на Херодот, треба да ја споредиме оваа приказна со онаа што тукушто ја анализиравме. Ако на претходните Пајонци не им требаше никаков ресурс, зашто токму тие беа ресурс и можеа да живеат на кое било место, сега имаме работа со Пајонци што зависат од само еден единствен ресурс, вкопани и вкоренети на едно место, кое им дава живот и ги определува. Тие одбрале зависен, дури зависнички начин на живот; но ете, иако се ограничени и неспособни да им помогнат на другите повешти Пајонци, излегува дека овие Пајонци нема да бидат совладани. Дури, кога ќе чуе дека Дареј му го подарил Миркин на Хистијај, Мегабас остро ќе протестира – зашто во овие несовршени и ограничени Пајонци ќе види закана, за разлика од оние вештите, што наводно без проблеми ќе ги пресели во Азија.

Ако се земе предвид дека повеќе податоци во „пајонскиот логос“ не одговараат сосем на реалноста, туку се идеализирани и инструментализирани,

---

дефинирано од *ethea*, нешто што може да се искаже со зборови и, ако треба, да се воспостави како правило. *Nomos* е и знак за постоење на одреден степен на култура; сите племиња имаат *ethea*, но оние што се „најдиви“ немаат никакви помој (*cf.* Hdt. 4.106), зашто не се способни да си постават определници по кои ќе се раководат.

<sup>41</sup> Hdt. 5.16.4; *cf.* Athen. *Deipn.* 345e.

би можеле да кажеме дека еден поголем дел од овој логос всушност и не е логос за Пајонците, туку поскоро еден вид „логос за моќта и изборот“.<sup>42</sup> Херодот го заснова приказот на настаните на крајбрежјето врз спротивставеноста на две сродни групи луѓе, кои направиле дијаметрално спротивен избор.<sup>43</sup> Едните верувале дека нивната вештина и моќ се „преносливи“ и дека би можеле да функционираат на кое било место, а другите зависеле од еден единствен ресурс, врзан со местото на кое живееле, па биле подготвени да го бранат по секоја цена. Најпосле се покажало дека оние што ценеле дека се „преносливи“ се расеале, ги загубиле единството и старата татковина, а не нашле мир во новата. Дали оттука произлегува дека другите направиле подобар избор? Или, уште поважно, дали Херодот го раскажува ова *fabulae gratia* или сепак подготвил ефектно наравоучение за хеленската читателска публика?

9. Доволно е да си приспомнеме дека Херодот, освен што бележи големи и славни дела, пишува книга наменета за Хелените, а неговите идејни пораки им се упатени исклучиво на нив и за нивно добро. Особините и начинот на живот што Херодот им ги припишува на Пајонците, всушност, можат да се сретнат на многу места низ Хелада;<sup>44</sup> со тоа е постигнат основниот степен на идентификација со Пајонците, а загатнато е и прашањето за изборот на една од двете можни судбини или, пак, избор на некоја трета. „Големата опомена“ на Херодот е токму приказната за тоа како биле покорени Пајонците и сето она што им се случило понатаму: во основа, тие пропаднале зашто верувале

---

<sup>42</sup> Или, поточно, една половина од ваквиот логос, зашто е логично поврзан со епизодата за Коес и Хистијај (5.11); оваа епизода повторно го загатнува прашањето за моќта (Хистијај веќе имал тиранида, а Коес ја посакувал) и за изборот (изборот на награда што им е понуден на двајцата и од кого зависи нивната натамошна судбина).

<sup>43</sup> Воопшто, се чини дека мотивот на избор е еден од најомилените мотиви на Херодот. Изборите пред кои историографот ги исправа ликовите никогаш не се лесни и безначајни: на пример, Кандаул го тера Гигес да избере убиство или смрт (1.11.2), а не е полесен ниту изборот што Ксеркс му го нуди на својот брат Масист (9.111.2-5). Нагласката е постојано врз тешкото премерување на предностите на кој и да е избор, како и врз огромните последици што редовно ги претрпува човекот што избрал.

<sup>44</sup> Osborne, *The Paeonians...*, 96, дава примери за Хелени кои, исто така, имаат специфичен однос спрема жените и децата (Hdt. 5.39-42; 6.51-55; 6.61-70), како и за „типично хеленски“ епизоди во кои главната улога ја игра некоја убава жена (Hdt. 1.60, што веќе беше спомнато). Ваквите примери се многубројни, што наведува на помислата дека карактеристичните особини што Херодот им ги припишува на Пајонците се прилично општи – да не кажеме „генерички“ – и дури можеби однапред одбрани во контекстот на идејната порака. Со ова се согласува Greenwood, „Bridging the narrative (5.23-7)“, in Irwin & Greenwood (eds.), *Reading Herodotus, A Study of the Logoi in Book V of Herodotus' Histories*. Cambridge University Press, 2007, 131 sqq.

дека можат да функционираат без матица, потпирајќи се само врз сопствените особини. Секако, за опстојувањето на една заедница е важно народот да биде вешт, умешен и работлив – но уште поважно е да има природни ресурси за да расте и да се развива, како и политички центар, околу кој ќе биде концентриран.

За хеленскиот читател ова би била убава опомена и потсетување на концептите на политичка припадност, политичка определба, снабденост со ресурси и економски развој. Тоа се стари и добро препознатливи болки од кои, всушност, страдаат токму Хелените: неединството на Хелените во Јонското востание; делумниот мезизам во копнена Хелада пред последниот персиски поход; трајната ограниченост на природните ресурси; и најпосле воено-политичката поларизација на Хелада неколку децении подоцна.<sup>45</sup> Пајонците тука служат како референтна рамка за она што подоцна ќе им се случува на Хелените; како што сака да поучи Херодот, добрите постојат се мошне важни, и тоа на повеќе од едно рамниште.

Но, зошто Херодот спекулира за можната судбина на Хелените токму преку примерот на Пајонците – а не, на пример, на Скитите или Гетите? За да се одговори на ова прашање, на делото треба да му се пристапи не во контекст на времето што го опишува, туку во контекст на времето кога е пишувано. Овие Пајонци не се населени на некое место што на просечниот Атињанец ќе му изгледа случајно или неважно, туку токму на реката Стримон – а во времето кога Херодот го пишува своето дело, атинските обиди за основање населба во долното течение на Стримон траат (и не успеваат) со децении.<sup>46</sup> Тука се наоѓа преминот Девет Патишта (подоцнежниот Амфипол), од кој може да се контролира не само трговскиот правец од исток кон запа, туку и оној што води од југ кон север, по течението на реката; сосем близу се и рудниците на планината Пангај. Недалеку се тракискиот Херсонес, Хелеспонт и „житниот пат“, чие одржување и контрола во времето на пентаконтетијата (времето во кое пишува Херодот) е животно прашање за Атина.

Уште една можна паралела со совремието на Херодот (и на неговата матична заедница) е тоа што тиранинот Хистијај како награда го одбира „Миркин, градот на Едонците“;<sup>47</sup> подоцна, откако состојбата во Јонија ќе стане премногу несигурна, во Миркин ќе побара засолниште и Аристагора. Изборот на Аристагора – да биде подалеку од Јонија, а да ги избегне Спарта и Атина, кои не би му дале закрила – можеби и може да се сфати; но зошто, од сите можни места во Персиското Кралство Хистијај би сакал да има врска токму со Миркин?

Современиот читател на Херодот на ова место првпат се среќава со Едонците; но, за разлика од него, атинскиот читател многу добро знаел за нив. Во

<sup>45</sup> Cf. Irwin & Greenwood, *Introduction: Reading Herodotus...*, 29-30.

<sup>46</sup> Подетални согледувања и повеќе примери за атинскиот однос со Пајонците има кај Irwin, *What's in a name?...*, 50-56.

<sup>47</sup> Hdt. 5.11.2; cf. 5.23.

годините кога настанало делото на Херодот, Атињаните речиси опсесивно се обидуваале да обезбедат упориште на едонска територија,<sup>48</sup> а и Херодот не пропушта да нè потсети дека Атињаните биле подготвени да се борат и да губат луѓе за тамошните рудници.<sup>49</sup> Тој, навистина, никогаш нема да го протолкува или да го оправда изборот на Хистијај од гледна точка на тиранинот; наместо тоа, на читателот ќе му го понуди објаснувањето на Мегабас, во кое се спомнуваат рудници на сребро, дрво за бродоградба, квалитетни весла и веслачи – а тоа несомнено е начин на кој би размислувал Атињанин од времето на пентаконтаетијата, а не персиски воен заповедник.<sup>50</sup>

На претходните страници се обидовме да дадеме – ако не беспоговорно точен – тогаш барем веројатен и издржан приказ на не сосем јасните случувања на тракомакедонското крајбрежје. Како што видовме, очигледно е дека податоците на Херодот се делумно обременети од политичките состојби во негово време, а освен тоа настаните што ги опишува сè уште се еден вид увод кон големите и славни дела на Хелените што ќе уследат набргу, па затоа се и добро место за одредени споредби, опомени и поуки од историографот. Но, ако ги оставиме настрана типизираните приказни, парадоксографските моменти и скриените поуки на Херодот, нема сомневање дека персиската војска на северното егејско крајбрежје спровела обмислено и донекаде систематско навлегување и пробивање кон запад. Независно дали тоа се случило онака како што ни го опишува Херодот или, пак, со многу помалку драма но со повеќе ефективност, Персијците полека приближувале до границата на Македонското Кралство.

Ако се из земе тоа што Персијците не го постигнале (или, пак, ние мислиме дека не го постигнале, зашто не знаеме што точно сакале да постигнат), остануваат чистите факти, како и заклучоците што произлегуваат од нив. Независно дали Персијците уште од почетокот планирале систематско освојување или, пак, само сакале да отворат пат за нови, последователни освојувања на Запад, нивното присуство значително се почувствувало во долините на реките што служеле како природни сообраќајници (Хебар, Ангариј и Теар во Тракија), а особено на северното крајбрежје, од Пропонтида, преку тракискиот Херсонес, долината на Стримон и планината Пангај, па сè до реката

---

<sup>48</sup> Thuc. 1.100.3.

<sup>49</sup> Hdt. 9.75.

<sup>50</sup> Иако има причини за тоа, научниците, по правило, не размислуваат за историчноста на епизодата со Хистијај во Миркин. Епизодата со Хистијај е целосно обработена и анализирана од Heinlein, „Histiaios von Milet“, *Klio* 9/1909, pp. 341-351, и оттогаш малку се размислува за неа. Grundy, *The Great Persian War and Its Preliminaries; a Study of the Evidence, Literary and Topographical*. John Murray, London, 1901, 69, е убеден дека Мегабас бил вознемирен од можноста еден хеленски тиранин да држи место од кое би можел да се контролира копнениот пат кон запад; Vlamige цени дека Дареј не можел да си дозволи да остане без „советникот за надворешна политика“. Другите научници по правило ја споменуваат, но не ја толкуваат оваа епизода.

Аксиј.<sup>51</sup> Ова е постигнување што заслужува да се сфати сериозно; иако можеби мало за освојувачот, кој веќе контролирал речиси непрегледна територија, тоа секако било големо во очите на локалното население, кое почувствувало големи промени во односот на силите и во воено-политичката рамнотежа.

Балансот на силите на тракомакедонското крајбрежје неповратно се сменил и никогаш не се вратил на старо. Но, од друга страна, се чини дека економијата, производството и економската размена не претрпеле особено тешки последици и, без оглед што сега монетарната контрола веројатно ја презеле Едонците и/или Бисалтите, економскиот живот продолжил да тече. Според сè, Персијците сè уште се грижеле за воениот и логистичкиот аспект на нештата; микроекономијата била оставена за подоцна, како проблем што би требало да се решава дури откако персиската воена и политичка контрола би била потполно воспоставена и цврста – а тоа несомнено морало да се остави за подоцна.

Или, накусо, Персијците најверојатно успеале да воспостават контрола над поголемиот дел од тракомакедонското крајбрежје – но нема укажувања дека почнале и да управуваат со него. Во секој случај, една од поголемите моментални придобивки за Персијците било тоа што успеале да отворат и да воспостават контрола врз копнениот патен правец кон запад. Ова укажува дека персиските потфати на запад биле далеку од завршени и дека оваа линија на комуникација несомнено отворала можност за натамошни освојувања.<sup>52</sup> Најважно од сè, овој патен правец ги повел Персијците право кон кралството на Аргеадите.

---

<sup>51</sup> На Пропонтида се однесуваат епизодите со Перинт и Бисантиј; сведоштво за персиската контрола на тракискиот Херсонес е епизодата со Милтијад; заклучоците за Стримон и планината Пангај произлегуваат од случувањата кај Едонците, Бисалтите, како и од крајот на атинското учество во експлоатацијата на рудниците; најпосле, за басенот на Аксиј доволно речито зборува крајот на пајонската воено-политичка контрола на левиот брег на реката.

<sup>52</sup> Cf. Grundy, *The Great Persian War...*, 71. Заклучоците што произлегуваат од ваквата поставеност на нештата се мошне интересни; имено, контролата на овој патен правец би имплицирала дека е сосем можно крајната цел да била продолжување на дејствата по и околу егејското крајбрежје и заокружување на целиот егејски басен, кој евентуално би добил статус на персиско *Mare Nostrum*.